

Beleidskader Kunst en Cultuur Gulpen-Witterm 2025-2028

Voorwoord

In Gulpen-Witterm hebben wij een samenleving voor ogen waar iedereen wil, kan en mag meedoen. Een samenleving met mensen die respectvol met elkaar omgaan, elkaar (leren en willen) begrijpen en naar elkaar omkijken. Iedereen moet gelijke kansen krijgen om zich te ontwikkelen.

Wij willen een samenleving waarin mensen met verschillende achtergronden, ideeën, culturen en waarden elkaar ontmoeten en inspireren. Een toegankelijk cultureel veld is als bindmiddel onmisbaar. De ontmoeting met kunst en cultuur, hoe klein of bescheiden ook, zet mensen aan tot denken, tot samen zijn, tot onderling respect, tot plezier.

Daarom ondersteunen en stimuleren wij kunst en cultuur in onze gemeente. Ondanks het gegeven dat wij als gemeente momenteel het budget voor kunst en cultuur niet kunnen opplussen, willen wij er met dit beleidskader meer aandacht op vestigen. Door onze ambities kenbaar te maken en goede voorwaarden te scheppen met de bestaande middelen, zijn wij positief voorbereid op nieuwe kansen. Het kader geeft ons ook betere handvaten om subsidieaanvragen te beoordelen en nieuwe initiatieven kansen te bieden door gelden anders in te zetten.

Hetgeen er is willen wij behouden, maar wij willen ook vernieuwing stimuleren zodat wellicht nieuwe tradities ontstaan. Als gemeente willen wij met de tijd mee gaan en culturele initiatieven enthousiasmeren om nieuwe wegen in te slaan. Interdisciplinariteit en samenwerking zijn daarbij belangrijk. Samen ontwikkelen, samen doen en samen genieten!

Frans Derksen, wethouder cultuur Gulpen-Witterm

1. Gulpen-Witterm en cultuur¹; een inleiding

Gemeente Gulpen-Witterm telt 14.056 (CBS jan. 2024) inwoners en bestaat uit 10 dorpskernen (Epen, Eys, Gulpen, Mechelen, Nijswiller, Partij-Witterm, Reijmerstok, Slenaken, Wahlwiller en Wijlre). De gemeente kent een grote cultuurhistorische diversiteit, waaronder een groot aantal (Rijks)monumenten, Limburgse tradities, verenigingen en culturele initiatieven. Er is een sterke sociale samenhang en saamhorigheid. Dit uit zich met name in kleinschalige culturele activiteiten in de amateursector op locaties in de diverse kernen.

De gemoedelijkheid, het dialect, de tradities en de pure uitstraling van Gulpen-Witterm kunnen getypeerd worden als écht Limburgs. Limburg is een echte verenigingsprovincie. Het culturele amateuraanbod in Gulpen-Witterm is groot en bestaat uit onder andere harmonieën, fanfares, schutterijen, koren, toneelverenigingen en heemkundeverenigingen. Het verenigingsleven is onmisbaar voor de leefbaarheid en saamhorigheid in dorpen en steden. Bovendien is het een permanente plek voor kunstbeoefening. Het culturele verenigingsleven, dat steunt op vrijwilligers, heeft echter te maken met diverse uitdagingen, zoals de vergrijzing, moeite om nieuwe (bestuurs-)leden te vinden en minder inkomsten uit subsidies, contributies en sponsoring.

Gulpen-Witterm kent in totaal bijna 150 gesubsidieerde verenigingen, waarvan 75 gericht op culturele activiteiten. Tradities en het verenigingsleven zijn het cement van onze samenleving. Culturele verenigingen ontvangen jaarlijks een waarderingssubsidie. De subsidiering van deze verenigingen is gebaseerd op de maatschappelijke meerwaarde van de verenigingen; ze dragen bij aan de leefbaarheid en zorgen voor toegankelijke activiteiten. Vanuit de evenementensubsidies worden ook een aantal culturele evenementen, organisaties en instellingen (niet-professioneel) ondersteund: denk aan Kunstroute Gulpen-Witterm, Poorten van Reijmerstok, Kunstdagen Witterm (tot en met 2024) en Cultuurfonds Witterm.

De gemeente Gulpen-Witterm is rijk aan cultureel erfgoed. Een groot aantal monumenten maken daar een belangrijk onderdeel van uit. Ze geven de gemeenschappen in Gulpen-Witterm, de omgeving en het landschap een uniek en authentiek karakter. Elk jaar wordt deelgenomen aan de jaarlijkse Open Monumentendag. Naast aandacht voor historie is er ook aandacht voor landschap en natuur. Opgemerkt

1) Cultuur is een verzamelnaam voor: materieel en immaterieel erfgoed, media, letteren en bibliotheken. En de kunsten in de breedste zin van de betekenis. Bibliotheekbeleid en erfgoedbeleid maken echter geen deel uit van dit beleidskader.

dient te worden dat het erfgoed beleid en het monumentenbeleid geen deel uitmaakt van dit beleidskader.

Een van die monumenten is Kasteel Wijlre waar tevens een professionele kunstinstelling is gevestigd. Buitenplaats kasteel Wijlre is een stichting die zich richt op de verbinding tussen hedendaagse kunst en natuur. De organisatie richt zich op de culturele programmering van tentoonstellingen, (educatieve) projecten en het onderhoud van de bijzondere tuin.

Bibliotheek Gulpen-Wittem is een ontmoetingsplek waar inwoners zowel terecht kunnen voor het lenen en lezen van boeken, kranten en tijdschriften als voor een breed aanbod aan diensten en activiteiten. De bibliotheek ziet zich als het multimediale centrum voor kennis en cultuur in de gemeente. Het bibliotheekbeleid maakt geen deel uit van het kunst en cultuurbeleid.

Voor een gevarieerd professioneel cultuuraanbod zijn de inwoners (en bezoekers) van de gemeente aangewezen op de grotere omliggende steden als Maastricht en Heerlen.

1.1. Cultuurbeleid en toekomstige accenten

Gulpen-Wittem wil meer aandacht geven aan het culturele klimaat in de directe omgeving door middel van het stellen van **drie doelen**:

1. **Het verbinden van het versnipperde aanbod.**
2. **Het beter zichtbaar maken van het bestaande, soms verborgen, aanbod.**
3. **Het toevoegen van meer waarde aan de leefbaarheid en levensgeluk.**

Gulpen-Wittem heeft een beperkte culturele infrastructuur. Dat is niet vreemd voor een kleine platte-landsgemeente die zich op goed bereisbare afstand bevindt van de grotere steden Maastricht en Heerlen met een groot en professioneel cultuuraanbod.

Vanuit het coalitieakkoord, de landelijke en provinciale accenten op cultuurbeleid, intern overleg met andere beleidsterreinen en input vanuit het veld², zijn er een vijftal accenten geformuleerd die worden ingezet om de doelen te behalen:

- In standhouden wat er is, verbinden en ook moderniseren;
- Ruimte creëren voor experiment en vernieuwing;
- Samenwerking binnen en buiten de gemeentelijke organisatie en gemeentegrenzen;
- Participatie (iedereen kan meedoen);
- Impact hebben.

Kunst en cultuur reflecteren onze waarden en normen en zijn een afspiegeling van maatschappelijke ontwikkelingen. Kunst en cultuur zijn daarom inzetbaar op velerlei terreinen, dwars door alle grenzen heen. Kunst en cultuur zijn het 'cement' van de samenleving. Cultuurbeleid staat dus niet op zichzelf. Mede vanwege de grote maatschappelijke waarde is het belangrijk om cultuur binnen andere (beleids-)terreinen een meer prominente rol te geven. Daarom is het van belang om intern bij de gemeente een *integraal beleid* te voeren en domeinen met elkaar te verbinden: integraal samenwerken waarbij kunst en cultuur de verbindende schakel kan zijn.

Samenwerking met gemeenten in de regio om het culturele aanbod en de zichtbaarheid daarvan op een hoger plan te tillen, is tevens een belangrijk aandachtspunt.

De wens van Gulpen-Wittem is om met het cultuuraanbod complementair te zijn aan het aanbod in de regio. Om hiermee een start te maken, is dit beknopte beleidskader plus actieplan geformuleerd.

2. Uitgangspunten voor het cultuurbeleid

Aan de hand van het coalitieakkoord, trends en ontwikkelingen binnen de culturele sector en het inzicht in het huidige aanbod binnen de gemeente is een integraal cultuurbeleid geformuleerd. Kunst en cultuur staan immers niet op zichzelf, maar hebben raakvlakken met verschillende beleidsterreinen, waaronder het sociale domein, recreatie en toerisme, economie en ruimte.

2.1. Impact

Een van de belangrijkste 'resultaten' van kunst en cultuur is het hebben van impact. In de kunst- en cultuursector wordt dezer dagen niet meer alleen gesproken over bezoekersaantallen of aantallen aan deelnemers. Sinds enige tijd onderzoeken creatieve initiatiefnemers steeds nadrukkelijker hun verbondenheid met en bijdrage aan sociale verandering. Dat gebeurt onder de noemer 'impact'. Impact is re-

2) Er is een enquête uitgezet onder de cultuurbeoefenaars en inwoners van Gulpen-Wittem over het aanbod en de behoeften. Daarnaast is gesproken met culturele ondernemers en vertegenwoordigers van verenigingen. Intern hebben gesprekken met de beleidsadviseurs van diverse domeinen plaatsgevonden.

lationeel, en wordt gemaakt in verhouding tot een bepaald gewenst maatschappelijk doel. Dáár gaat het gesprek over.

Steeds meer kunst- en cultuurbecoefenaars richten zich bewust op de hedendaagse relevante vragen uit de samenleving. Denk aan vraagstukken over kansenongelijkheid, racisme, bestaansonzekerheid, klimaatverandering en de toekomst van de agrarische sector. Er kan gesproken worden van een toenemend bewustzijn over de rol van de kunst en de maker. De kunst- en cultuursector is volop in beweging en groeit toe naar een nieuwe rol in de samenleving. Verbinding met de omgeving, een open blik en lerend vermogen zijn daarbij cruciaal: mensen uit verschillende leefwerelden, ideeën en culturen die elkaar ontmoeten, elkaar inspireren en met elkaar verbonden raken.

Het integraal samenwerken met andere beleidsterreinen (zie paragraaf 2.4.) en disciplines, met kunst en cultuur als verbindend 'middel', draagt enorm bij aan het maken van impact.

"Impact gaat om veel meer dan het cijfermatig meten en monitoren van het effect van een uiting, activiteit of tentoonstelling. Het gaat om de vraag wat het teweeg brengt onder mensen. Over impact nadenken en praten beperkt zich bovendien niet alleen tot de afronding van een project, integendeel. Als maker of creatief initiatiefnemer kun je je juist vóór je een project start al afvragen: wat is mijn positie in de samenleving, wat is mijn missie, wat is mijn doel? Je kunt dan tijdens het maakproces echt de verbinding aangaan met je omgeving. Minstens zo belangrijk is de vraag: hoe kun je rondom jouw project of initiatief de impact ervan verder vergroten? Hoe zorg je dat je nog meer mensen interesseert, aantrekt en raakt? Wat heb je van je project geleerd, wat kan de volgende keer beter? En vooral ook: hoe kun je het effect ervan verduurzamen, laten beklijven en misschien ook opvolgen? Impact maken is dus iets veel groters, waardevoller én inspiratievoller dan men soms denkt."
(citaat Bernadette Kuiper, Impact Makers)

2.2. Gemeentelijk beleid

In het coalitieakkoord (2022-2026) staat geformuleerd dat Gulpen-Wittem een gemeente is waar iedereen mee kan doen. Een inclusieve samenleving op alle relevante thema's is het streven. De gemeente staat voor grote uitdagingen op basis van wettelijke taken, waarin onder andere de nadruk ligt op leefbaarheid, welzijn en toerisme.

Cultuur als zodanig is niet direct een accent in het coalitieakkoord. Echter, kijkende naar verschillende aandachtspunten in verschillende beleidsterreinen, kan cultuur de schakel zijn om ambities waar te maken. "Tradities en het verenigingsleven zijn het cement van onze samenleving. We blijven het verenigingsleven en het organiseren van laagdrempelige activiteiten stimuleren. Tradities houden we in stand en dragen we als actief gemeente uit. We maken hiervan gebruik ook binnen de integrale aanpak van gezondheidsproblemen, jeugd- en volwassenenhulp, het tegengaan van eenzaamheid en het bevorderen van participatie."

Gulpen-Wittem is Cittaslow sinds september 2018. Cittaslow richt zich op de mens in een duurzame omgeving; kwaliteit van leven voor inwoners, bezoekers en ondernemers. Een Cittaslow gemeente streeft naar een duurzame omgeving die verbonden is met een kwalitatief hoogwaardig landschap, waar een krachtige sociale gemeenschap aanwezig is die door de gemeente ondersteund wordt. Cittaslow is innovatief, maar gaat tegelijkertijd terug naar de oorsprong. Identiteit en cultuurhistorie zijn hierbij belangrijke elementen, net als de (persoonlijke) verdieping die kunst en cultuur kunnen bieden.

2.3. Trends en ontwikkelingen

Gemeentelijk cultuurbeleid is idealiter gelieerd aan de aandachtspunten die door het Rijk en Provincie worden geformuleerd.

Zo formuleert de Raad voor Cultuur in *Naar een nieuw cultuurbestel 2029*: "Omdat kunst belangrijk is voor mensen en voor de samenleving, vinden we dat iedereen in Nederland die waarde van cultuur moet kunnen beleven. Door zelf kunst te maken, te schrijven, te musiceren, te acteren, te dansen, te ontwerpen. Of door ernaar te luisteren, te kijken, te lezen. Creatief talent moet gelijke kansen hebben om zich te kunnen ontwikkelen. Iedereen in Nederland moet toegang tot cultuur hebben." In de *Uitgangspunten cultuursubsidies 2025-2028* formuleert de Rijksoverheid ook het volgende:

"Jongeren komen te weinig in aanraking met cultuur. Plekken en organisaties waar jongeren aan cultuur kunnen doen en hun creatieve talenten kunnen ontdekken en ontwikkelen, zijn op dit moment niet voor iedereen even toegankelijk. (...) Hetzelfde geldt voor talentontwikkeling. (...) In de praktijk zijn de professionele kunsten en makers niet zo strikt gescheiden van het amateurveld. Er groeien makers vanuit het amateurveld door naar een professionele beroepspraktijk en juist ook in het amateurveld komen nieuwe stijlen en vormen op. We willen daarom cultuureducatie stevig verankeren in en rond de school, de financiering voor talentontwikkeling versterken en sterkere verbindingen tussen het amateurveld en professionals stimuleren."

De Provincie Limburg is overtuigd van de intrinsieke waarde van cultuur en erfgoed, maar benadrukt ook de functie die cultuur en erfgoed hebben voor de maatschappij. Zij vormen een verbindende factor

in een veranderende samenleving. Daarom dient cultuur en erfgoed voor elke inwoner van Limburg toegankelijk te zijn.

De Provincie ziet daarbij ook de grote maatschappelijke waarde die cultuur en erfgoed hebben voor het toerisme, het Limburgse landschap en voor een aantrekkelijke omgeving om in te wonen en te werken.

In het beleid *Cultuur en erfgoed voor iedereen 2024-2027* is een van de accenten de jongerencultuur: "Met name voor jongeren speelt cultuur een belangrijke rol. Cultuur is belangrijk voor de ontwikkeling en vorming van jongeren. Het helpt ze zelfbewust en creatief te worden. Cultuur helpt jongeren de wereld beter te begrijpen en een eigen identiteit en mening te vormen.

Er is daarom niet alleen aandacht voor traditionele vormen van cultuur, zoals klassieke muziek en beeldende kunst, maar bieden ook ruimte aan nieuwe vormen van cultuur, zoals binnen de urban culture. Jongeren die bezig zijn met vormgeving, muziek of literatuur, gebruiken ook vaak verschillende digitale vormen om kunst te creëren. Deze nieuwe cultuurvormen, lijken de traditionele cultuurvormen niet te verdringen, maar vullen elkaar juist aan en versterken elkaar. (...) De Limburgse cultuur is daarnaast ook zichtbaar aanwezig in het openbare leven. Denk aan de Limburgse taal die van jong tot oud door heel Limburg wordt gesproken."

2.4. Integraal beleid: haakjes

Cultuurbeleid staat niet op zichzelf. Mede vanwege de economische en maatschappelijke waarde is het van belang om met het cultuurbeleid aan te haken op andere beleidsterreinen. Cultuur verbindt en draagt bij aan de leefbaarheid. Maar cultuur draagt ook bij aan het vestigingsklimaat en aan recreatie en toerisme. Daarom is het van belang om een *integraal beleid* te voeren.

In het gemeentelijke sociale beleid wordt gestreefd naar sociale en vitale kernen, waar inwoners actief zijn, elkaar helpen en zelf initiatief nemen. Samenwerking tussen inwoners, ondernemers, verenigingen en maatschappelijke partijen, in en tussen kernen wordt gestimuleerd. Voldoende en kwalitatieve mogelijkheden op het gebied van wonen, werken, leven en ontspannen zijn belangrijke randvoorwaarden. Kunst en cultuur kunnen hieraan, en dat is wetenschappelijk bewezen, een grote bijdrage leveren. Kunst en cultuur als vrijetijdsbesteding, als expressiemogelijkheid, maar vooral ook als sociaal bindmiddel.

Echter, deelname aan cultuur is nog lang niet voor iedereen vanzelfsprekend. Dat is jammer, want cultuurparticipatie draagt bij aan zingeving en welbevinden en geeft vooral plezier. Culturaanbod sluit niet altijd aan bij de behoeften of er zijn drempels om deel te nemen. Een van de manieren om de aansluiting te verbeteren en de verschillen in onze samenleving te overbruggen, is door verbinding te leggen met verschillende beleidsterreinen. Op deze manier wordt ook het cultuurbeleid een inclusief beleid.

2.4.1.

Gulpen-Wittem wil jeugd betere kansen bieden om veilig, gezond en kansrijk op te groeien. Extra aandacht voor sport, cultuur en natuur op school wordt gestimuleerd. Dat gebeurt door het creëren van gezonde scholen van de toekomst en het stimuleren van talentontwikkeling *in* het onderwijs. Daarnaast worden sport- en culturele activiteiten *buiten* school gestimuleerd.

2.4.2.

Cultuur en toerisme worden vaak in één zin genoemd. Het toerisme is, naast de agrarische sector, de economische motor van de gemeente en vraagt de komende periode om een duurzame en toekomstbestendige aanpak. Doordat er in Gulpen-Wittem zelf weinig grote trekkers of attracties zijn, maar fietsen en wandelen de belangrijkste activiteiten vormen, is het toerisme grotendeels omgeving-gebonden. Niet alleen natuurlijke waarden (rust, ruimte etc.) zijn aanwezig, er is ook sprake van dynamiek. Deze dynamiek zit met name besloten in de sportieve mogelijkheden die het landschap biedt (fietsen, mountainbiken, wandelen, etc.) en de Limburgse cultuur van Bourgondisch leven en gezelligheid. Toerisme is niet alleen een inkomstenbron; het draagt ook bij aan de leefbaarheid. Denk hierbij aan de bakker in kleine dorpskernen die dankzij het toerisme kan blijven bestaan. Toch is er ook een spanningsveld; meer toerisme betekent meer bezoekers en wellicht meer overlast. Er wordt dan ook ingezet op kwaliteitsverbetering en het stimuleren van verblijfstoerisme in plaats van dagtoerisme. Cultuur kan bijdragen aan de kwaliteitsslag die wordt gemaakt.

2.4.3.

De komende jaren wordt ingezet op armoedebestrijding, het voorkómen van armoede en het terugdringen van armoede door het bevorderen van financiële zelfredzaamheid. Binnen het zogenaamde kindpakket wordt kinderen de mogelijkheid geboden om mee te doen aan sport- en culturele activiteiten, activiteiten op school en om zich creatief te ontwikkelen.

2.4.4.

Gulpen-Witterm biedt laagdrempelige voorzieningen aan haar inwoners. Hiermee wordt ontmoeting gestimuleerd en bijvoorbeeld eenzaamheid aangepakt.

De gemeente kent veel burgerinitiatieven en een bloeiend verenigingsleven. Voorbeelden van burgerinitiatieven zijn het Alzheimer café, Repaircafé, Taalcafé en de Hoeskamers. Daarnaast zijn er ook professionele initiatieven zoals de seniorenprojecten. Ze dragen stuk voor stuk bij aan de leefbaarheid, sociale cohesie en maatschappelijke participatie in de kernen. Zo kan een Hoeskamer voor een bezoeker bijvoorbeeld iets betekenen op het gebied van een zinvolle dagbesteding en het vergroten van zijn netwerk.

2.5. Samenwerking in de regio

Alleen ga je sneller, samen kom je verder.

Gulpen-Witterm maakt deel uit van de Lijn 50-gemeenten (Vaals, Gulpen-Wittern en Eijsden-Margraten). Deze drie gemeenten hebben samen een omgevingsvisie geformuleerd.

Deze beschrijft het wensbeeld van de deelnemende gemeenten:

“Een gezonde, groene regio waar de natuur goed behouden wordt, zonder verstoring en overlast van (vlieg)verkeer. Een regio waar men kan genieten van rust en ruimte, cultuur, tradities en het bourgondische leven. Kleinschalig, maar met goede (recreatie) voorzieningen en horeca van hoge kwaliteit. Die gastvrijheid, samen met de horeca- en verblijfsvoorzieningen op topniveau, hebben de Lijn 50- regio wereldwijd op de kaart gezet als ‘Green Destination’. Duurzaamheid is in deze regio zeer belangrijk.

Een gemoedelijke regio waar plek is voor iedereen, met oog voor de behoeften van jong en oud. Waar voldoende culturele- en woonvoorzieningen, werkgelegenheid en kansen zijn voor de jeugd, waardoor deze niet wegtrekt uit de regio.”

3. Accenten binnen het beleidskader kunst- en cultuur

Het besef dat kunst en cultuur bijdragen aan het welbevinden van mensen vindt steeds breder weerklank. Steeds meer professionals en beleidsmakers realiseren zich dat deelname aan kunst en cultuur (net als bijvoorbeeld sport) naast individuele, ook maatschappelijke waarde heeft. De inbedding van het concept positieve gezondheid, waarbij gezondheid veel breder wordt opgevat dan de afwezigheid van ziekte, heeft daaraan zeker bijgedragen. Actief bezig zijn met kunst en cultuur zorgt ervoor dat mensen zingeving ervaren en vaardigheden ontwikkelen om de uitdagingen van het leven beter aan te kunnen.

Dat willen wij stimuleren en faciliteren door, uitgaande van onze doelen - het verbinden van het versnipperde aanbod, het beter zichtbaar maken van het bestaande, soms verborgen, aanbod en het toevoegen van meer waarde aan de leefbaarheid en levensgeluk - een vijftal accenten te leggen en een meer integraal beleid te voeren.

3.1. Impact

Natuurlijk zijn bezoekersaantallen belangrijk, maar kunst en cultuur kunnen door een boodschap of actie effect hebben op het doen en laten van iemand. Kunst en cultuur kunnen het verschil maken. Dat is belangrijk. Denk hierbij aan de voorbeelden in het kader van de positieve gezondheid. Of aan jong talent dat door participatie wordt gestimuleerd een kunstvakopleiding te volgen. Het meten van impact staat nog in de kinderschoenen en als gemeente willen wij bijdragen aan de verdere ontwikkeling.

3.2. Meedoen

Iedereen mag en kan meedoen. Participatie staat hoog in het vaandel, vandaar dat zowel traditie als vernieuwing naast elkaar zullen bestaan. Participatie is inclusief en is een aandachtspunt dat vanuit verschillende beleidsterreinen kan worden aangevlogen en ingevuld.

3.3. In standhouden wat er is, verbinden en moderniseren

Het aanbod dat er is in Gulpen-Witterm wordt gekoesterd en in stand gehouden. Om meer mensen te motiveren (actief) deel te nemen zal het aanbod meer zichtbaar moeten worden. Het aanbod is ook traditioneel te noemen, waardoor jeugd en jongeren vaak andere keuzes maken. Interdisciplinair werken en programmeren en aanhaken op nieuwe cultuuruitingen (vaak ‘urban arts – spoken word, break dance, etc.) is dan ook een must. Tradities in ere houden, verbinden met elkaar en met een hedendaagse ‘twist’.

3.4. Ruimte voor experiment en vernieuwing

Kunst en cultuur staan erom bekend te prikkelen, te enthousiasmeren en mensen op andere gedachten te brengen. Daarom is het goed om naast de traditionele uitingen ook nieuwe initiatieven te ontplooiën. Immers: ‘Als je doet wat je altijd deed, krijg je wat je altijd kreeg’. Een andere aanpak binnen bestaande tradities, een andere cultuur- of kunstvorm kan verrassen en de groep cultuurliefhebbers uitbreiden. Het experiment wordt daarbij niet geschuwd.

3.5. Samenwerking

Samenwerken, kennis en ervaringen delen, verduurzamen en toekomstbestendigheid, zijn belangrijke aandachtspunten in het beleid en raken alle ambities en intenties. Verbinden, versterken en vernieuwen gaan ook hand in hand en zorgen uiteindelijk voor een sterk, meer divers en aantrekkelijk cultureel aanbod.

Samenwerken kan met verschillende partners op verschillende niveaus. Door samen te werken worden er nieuwe, soms onverwachte verbindingen gelegd die kunnen uitmonden in vernieuwing en versterking. Samenwerking gaat om een partnership intern bij de gemeente, tussen verschillende gemeenten, tussen de gemeente en het culturele veld, maar zeker ook tussen het culturele veld onderling. Zowel binnen als buiten de kernen en disciplines.

4. Aanpak

Om invulling en uitvoering te geven aan de vijf genoemde accenten is actie nodig. In eerste instantie door ons als gemeente, maar zeker ook door het culturele veld zelf. Als gemeente zijn wij voornamelijk voorwaardenscheppend en subsidient. Echter, om daadwerkelijk een beweging in gang te zetten, nemen wij een cultuurcoach aan (voor twee jaar). Deze gaat het culturele veld stimuleren en faciliteren. Omdat wij integraal beleid gaan voeren, wordt cultuur ook meer verweven binnen andere beleidsterreinen, waardoor de mogelijkheden groeien.

4.1. Cultuurcoach

De cultuurcoach is een verbinder in het culturele veld (en zowel tussen amateurs als professionals) maar ook iemand die vanuit de inhoud cultuur verbindt met onderwijs, zorg, welzijn, sport en andere domeinen. De functionaris kent het (omliggende) culturele veld goed en heeft een goed netwerk opgebouwd (ook met professionele culturele instellingen). Is creatief in het bedenken van verbindingen tussen partijen. De cultuurcoach kan goed schakelen tussen de lange termijnstrategie en tijdelijke projecten die draagvlak creëren. Belangrijk is dat de cultuurcoach zichtbaar is voor het brede culturele veld. En signaleert waar de behoeften zitten, waar de hiaten in het aanbod zijn of waar de matching tussen vraag en aanbod nog niet soepel tot stand komt. Daarnaast heeft de cultuurcoach een rol in het bevorderen van cultuurparticipatie met specifieke aandacht voor inclusie en kansengelijkheid, voor jong en oud.

De cultuurcoach programmeert en coördineert samen met buurtnetwerken culturele activiteiten in de wijk om cultuurparticipatie te vergroten.

De cultuurcoach zal nauw samenwerken met de verbindingsmakelaar van de gemeente en de combi-natiefunctionaris sport.

4.2. Cultuurparticipatie - meedoen

Cultuurparticipatie is het actief meedoen aan kunst en cultuur. Door je te uiten, maak je jezelf zichtbaar of hoorbaar voor anderen. Hoe divers de verschijningsvormen ook zijn, ze hebben één ding gemeen: mensen beleven cultuur niet alleen passief. Ze doen, ontwikkelen en maken.

Cultuur stelt ons in staat onszelf te ontplooien en mee te doen. Door verbeelding de wereld om ons heen beter te begrijpen en mede vorm te geven. Cultuur maken geeft plezier en brengt mensen samen. Het maakt de verhalen van ons allemaal zichtbaar. Cultuur prikkelt onze creativiteit. Door zelf cultuur te maken, geven mensen vorm en betekenis aan een veranderende omgeving. Meedoen aan cultuur heeft bovendien een bewezen positieve uitwerking op onze geestelijke en lichamelijke gezondheid.

Deelname aan kunst en cultuur is nog lang niet voor iedereen vanzelfsprekend. Culturaanbod sluit niet altijd aan bij de behoeften van de inwoners of er zijn drempels om deel te nemen. Een van de manieren om de aansluiting te verbeteren en de verschillen in onze samenleving te overbruggen, is door verbinding te leggen met het *sociaal domein*. Als gemeente willen wij dat iedereen kan participeren in culturele activiteiten en zijn of haar creatieve talenten kan ontplooien. Afkomst of culturele achtergrond mag geen obstakel zijn. Met name kwetsbare doelgroepen willen wij de kans geven om deel te nemen aan cultuur. Vanuit de Code Culturele Diversiteit en Inclusie en vanuit het (sociale) belang van integratie stimuleren wij het meer openstaan voor andere culturele invloeden.

Daarnaast is het van belang om het culturele 'zaadje' al vroeg te planten. Het begint bij cultuureducatie tijdens schooltijd en gaat idealiter verder buiten school. Wij willen daarom extra aandacht besteden aan het meedoen aan cultuur van de jeugd. De jeugd is immers de sleutel tot vernieuwing van het culturele landschap.

4.2.1. Verenigingen:

Landelijk blijkt dat liefst 77% van de mensen lid worden van een vereniging vanwege de sociale contacten en niet zozeer vanwege de persoonlijke kunstzinnige ontwikkeling. Verenigingen hebben ook een grote betekenis in het leven van alle dag.

Tegenwoordig zijn mensen steeds vaker op andere manieren actief bezig met kunst en cultuur dan lange tijd gebruikelijk was. Dat doen ze minder in vaste, georganiseerde verbanden en meer individueel en thuis, door incidentele cursussen, via online platforms of in losse gelegenheidscollectieven.

Het netwerk van amateurkunsten vormt de brede basis voor de actieve cultuurparticipatie. Het culturele amateur aanbod is, gezien het inwoneraantal van Gulpen-Witterm, goed aan de maat. Verschillende verenigingen - toneel, heemkunde, carnaval, schutterijen, harmonieën en fanfares, koren, creativiteitscentra, etc., vervullen een belangrijke rol in het stimuleren van sociale verbindingen. Door vergrijzing en door de vestiging van grote, professionele publieksvoorzieningen in de steden komt de levendigheid van dorpen in gevaar. Lokale initiatieven reiken vaak niet verder dan de eigen woonomgeving of kern; er is weinig draagvlak voor een gezamenlijk belang. Dit heeft tot gevolg dat de lokale voorzieningen steeds minder in aantal en kwaliteit worden en dat terwijl inwoners net in hun directe omgeving betrokken zijn en willen zijn bij cultuur. De verenigingen die dit belang inzien, zijn dan ook meer zichtbaar, hebben (meestal) een groter ledenbestand en zijn dus meer levensvatbaar.

Om met name de verenigingen te ondersteunen in hun doorontwikkeling zal de cultuurcoach een samenwerking met Het Huis voor de Kunsten aangaan. Het Huis voor de Kunsten Limburg begeleidt culturele verenigingen bij het vinden van een oplossing voor de uitdagingen die de huidige tijd met zich meebrengt. Culturele verenigingen kunnen bij het Huis voor de Kunsten terecht voor advies en ondersteuning. Als provinciaal loket Verenigingsondersteuning heeft het Huis goed zicht op de uitdagingen en kansen voor culturele verenigingen.

4.3. Cultuureducatie

Samen met scholen, culturele instellingen en partners als het Fonds voor Cultuurparticipatie (FCP) en het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) is de afgelopen jaren gebouwd aan een stevig fundament voor cultuureducatie. De gemeenten en provincies matchen de financiering. Binnen het landelijke programma *Cultuureducatie met Kwaliteit* wordt gewerkt vanuit een vraaggerichte aanpak waarbij niet het culturele aanbod, maar de behoefte vanuit de school centraal staat. De samenwerkingen binnen dit programma breiden zich inmiddels ook uit naar het voortgezet- en middelbaar beroepsonderwijs. Op dit moment doet bijna 60% van de scholen voor primair onderwijs mee aan *Cultuureducatie met Kwaliteit*.

Het uitdagen van kinderen in hun creatieve en onderzoekende houding draagt bij aan de positieve ontwikkeling van de regio, want binnen onze regio zijn kansenongelijkheid en exclusie de realiteit van de dag. Het is dan ook van belang om *cultuureducatie* als een noodzakelijk onderdeel in het onderwijs te verankeren, van peuterspeelzalen tot vervolgonderwijs. Het vormt de basis voor het ontwikkelen van talent, voor lokale en jonge makers. Een goede verbinding tussen binnen- en buitenschoolse activiteiten is belangrijk, bijvoorbeeld om aansluiting te vinden bij een toneelvereniging, koor, muziekvereniging, museum of om een bibliotheek te bezoeken. In het schoolonderwijs is cultuur nog altijd onvoldoende onderdeel van onderwijsprogramma's.

Cultuureducatie moet niet worden verward met cultuurparticipatie. Cultuureducatie vindt plaats onder schooltijd of, al is het een grijs gebied, als na/buitenschoolse activiteit. Cultuurparticipatie gaat over de cultuurdeelname die niet aan het basis- of voortgezet onderwijs verbonden is. Buitenschoolse educatieve voorzieningen zijn niet overal voor iedereen beschikbaar, betaalbaar en bereikbaar. De cultuurcoach speelt in beiden een belangrijke rol.

Of talent zich optimaal kan manifesteren, hangt niet alleen af van de capaciteiten van de persoon. De omstandigheden waarin een kind opgroeit, zoals het gezin, spelen een grote rol. De herkenning van talent, de opleiding en de begeleiding van de (jong) volwassene en de kansen die hij/zij /hen krijgt om naam te maken, zijn zeker zo belangrijk. Ook het netwerk waarover een talent kan beschikken, is van grote betekenis.

Talent kan zich alleen ontwikkelen en verder ontplooien als cultuur dichtbij en inclusief is. Als er voldoende mogelijkheden zijn om het talent te ontdekken en vervolgens te ontplooien. Als er een helpende of coachende hand wordt geboden door vrijwilligers (in de verenigingen), docenten in het onderwijs, professionals, culturele instellingen en organisaties. Als gemeente willen wij de omstandigheden voor talent optimaliseren.

4.4. Vernieuwende projecten

Nieuwe initiatieven en projecten trekken vaak een ander publiek, waardoor uiteindelijk meer mensen worden betrokken bij kunst en cultuur. De gemeente wil ondernemende creatieven stimuleren meer diversiteit in het aanbod te brengen. Diversiteit in de zin van variatie in het aanbod, maar ook in de zin van het zichtbaar maken van andere culturen, geaardheden en andere waarden en normen. Het gaat dan om projecten die het bestaande aanbod aanvullen, door andere, nieuwe kunst- en cultuuruitingen

te presenteren. Kunst en cultuur verbinden vooral vanuit de inhoud en vanuit deze inhoud kan (interdisciplinaire) samenwerking worden opgezocht. Het ontwikkelen en uitvoeren van culturele projecten vormt *de schakel* tussen bijvoorbeeld verschillende kernen, verenigingen, amateurs en professionals en culturele aanbieders onderling.

Op niet gangbare plekken een theaterstuk presenteren, een harmonie die samenwerkt met break dancers, een koor dat samenwerkt met een spoken word artiest, een food designer in de brouwerij.....Nieuwe gedurfde projecten op voor iedereen toegankelijke locaties vergen ondernemerschap en moed. Als gemeente willen wij deze durf stimuleren en zo mogelijk honoreren.

5. Duurzaamheid en borging

Een culturele infrastructuur kan niet van de een op de andere dag worden 'vernieuwd'. Het voeren van integraal beleid kost net als verbinding en vernieuwing tijd en geld. Extra geld is er momenteel niet, maar wel extra menskracht.

De cultuurcoach is dan ook een belangrijke speler in de opstartfase door middel van het verder vormgeven en concretiseren van de gemeentelijke ambities in de jaren 2025 en 2026. De opdracht aan de cultuurcoach is het scheppen van voorwaarden die de culturele infrastructuur een positieve impuls geven en blijven geven. Namens de gemeente voert deze de regie en jaagt het culturele veld aan. Van het veld wordt een hoge mate van zelfredzaamheid verwacht en dat zij zodanig op weg zijn geholpen dat deze functie overbodig is. Maar dat is niet reëel, daarvoor is het veld binnen een relatief kort tijdsbestek nog niet sterk genoeg en zijn de gemeentelijke ambities te groot. Belangrijk is dat er menskracht is en blijft om te verbinden, om te stimuleren, om verbanden te leggen en een netwerk van professionals en amateurs in te zetten. Een professional waarvoor deze zaken dagelijkse kost zijn. Het is daarom dat de gemeenteraad gevraagd wordt om vanaf 2027, indien er geen Rijksgelden ter beschikking komen, deze functie zelf te bekostigen. Halverwege 2026 worden de resultaten van de werkzaamheden van de cultuurcoach geëvalueerd. Aan de hand van de bereikte doelen kan de Raad een financiële overweging maken.

Het geformuleerde beleid (2025-2028) zal door continuering van de functie cultuurcoach duurzamer zijn en het culturele klimaat zichtbaar beter. Alleen op deze manier kunnen we onze doelen - het verbinden van het versnipperde aanbod, het beter zichtbaar maken van het bestaande, soms verborgen, aanbod en het toevoegen van meer waarde aan de leefbaarheid en levensgeluk - behalen.

6. Financiën

Op dit moment is €50.000,- per jaar beschikbaar voor kunst- en cultuursubsidies. Een groot deel hiervan (jaarlijks ca €30.000,-) is nodig voor structurele subsidies op het gebied van cultuureducatie (Basisscholen en Buitenplaats Kasteel Wijlre).

Er is dus ca €20.000,- per jaar beschikbaar voor overige initiatieven.

In 2025 zal een nieuwe subsidieregeling worden opgesteld die aansluit op het nieuwe Beleidskader Kunst en Cultuur en bijbehorend actieplan. Voor deze regeling zal €10.000,- per jaar (subsidieplafond) nodig zijn. De overige €10.000,- willen we reserveren voor uitvoering van het actieplan.

Daarnaast is geld nodig voor een cultuurcoach. Voor de jaren 2025 en 2026 zijn gelden beschikbaar vanuit de SPUK Gala³ (ca €18.000,- per jaar voor de brede regeling combinatiefunctionarissen.)

Vanaf 2027 is echter niet duidelijk of er weer Rijksgelden voor de brede regeling combinatiefunctionarissen beschikbaar komen.

In 2026 zal een evaluatie plaatsvinden. Tegen die tijd zal ook duidelijk zijn of er weer overheidsgelden beschikbaar komen voor inzet van de cultuurcoach. Als dat niet het geval is, zal de gemeenteraad gevraagd worden deze kosten van ca €18.000,- (plus indexering) per jaar op te nemen in de begroting.

7. Tot slot

De Raad voor cultuur zei al jaren geleden dat cultuur de zuurstof voor de samenleving is. Het belang van kunst en cultuur is dan ook niet te onderschatten. Verrassen, verwonderen, prikkelen, leren, verbinden, genieten, samen doen, Kunst en cultuur zijn nog veel meer dan deze korte opsomming. Het is daarom dat wij als gemeente, ondanks het gegeven dat we nu niet meer middelen kunnen vrijmaken, kunst en cultuur willen ondersteunen.

3) Specifieke Uitkering Gezond en Actief Leven Akkoord. Hierbinnen zijn gelden beschikbaar voor de brede regeling combinatiefunctionarissen, die kunnen worden ingezet voor sport- en cultuurcoaches.

Met het aanstellen van een cultuurcoach zetten wij de eerste stappen naar een meer verbonden, diverse en duurzame infrastructuur, de maat van onze gemeente volgend.

Door het opschrijven van onze ambities in dit beleidsdocument kunnen wij het veld gericht stimuleren, motiveren en waar mogelijk financieel ondersteunen. En zodra het financiële tij keert, hebben wij een gedegen beleid en culturele ambities geformuleerd om verdere stappen te zetten. Voor nu doen we wat mogelijk is en gaan we vooral samen doen!